

Het eerste gevolg was natuurlijk, dat de waarde van laatstgenoemde wetenschap schromelijk werd overschat, wat ze straks dubbel moest boeten. Want toen ontdekt werd, dat ze meer dan wetenschap wilde zijn, stond ze bloot aan gerechtvaardigde critiek van hen die het om het echte geloof en niet minder van hen die het om de zuiverheid der wetenschap te doen was.

Een tweede conclusie was dat het „gelooven dat” werd toegeschreven aan een hooger verstand, het kentheoretisch bedenksel der leer van het donum superadditum. Zoo bleef het niet een overal voorkomen van de aanvaarding eener betrouwbare mededeeling, in casu eener mededeeling van Godswege omtrent een Wezen en een verhouding waaromtrent Hij alleen ons kan inlichten. En evenzeer boette het z'n besef indirect te zijn in: het van het zaligmakend gelooven in onafscheidelijk geloof aan de historie der openbaring en de betrouwbaarheid der media werd vervlakt tot een aanvaarden van het historische waaromtrent de Heilige Schrift ons o.a. inlicht.

Hoe is nu het verband tusschen *gelooven dat* en *weten, dat* in den bloeitijd der scholastiek, toen het meer rationalistisch standpunt van Augustinus voorloopig was overwonnen? Met Verweyen ⁴⁹⁾ kan men inzake de beantwoording van deze vraag een semi- en anti-rationalistische richting onderscheiden.

De eerste prijkt in de geschiedenis van het Christelijk denken met namen van zóó goeden klank als die van Anselmus en Thomas. Bij den schrijver van het „*Proslagium*” en het „*Cur Deus homo*” staan verstand en geloof reeds in teleologisch verband: het onderzoek vormt — anders dan het bekende credo ut intelligam zou doen vermoeden — den grondslag van het geloof. De rede moet, volgens Anselmus, het feit der openbaring nagaan om zoo het geloof aan den geopenbaarden inhoud voor te bereiden. Een soort existentie-oordeel gaat hier dus niet als oordeel der modaliteitsintuïtie vooraf aan de begripsvorming, maar wordt in de lagere sfeer geplaatst analoog aan de verhouding van waarneming en denken in het natuurlijke. Daarop wordt dan aan de theologie toevertrouwd de verwerking van het door het besef aanvaarde. Het gevaar schuilt dan ook niet hier, maar ginds: het gelooven aan de op bevel Gods verstrekte mededeeling omtrent de openbaring Gods werd in beginsel vervangen door den eisch van een *niet aan geloof* gebonden onderzoek, welks strekking is vervat in de vraag: „Heeft God iets medegedeeld?” Zoo gaat het „intellige ut credas” reeds bij Anselmus aan het „credo ut intellegam” vooraf ⁵⁰⁾.

Thomas tracht meer een analyse te bieden van de eigenaardigheid des geloofs. Hij ziet, evenals Anselmus, wel iets van het verschil tusschen om niet meegedeelde en door eigen inspanning gevonden waarheid, doch niet dat tusschen de gebieden waaromtrent God en mensch mededeelingen doen. Nader onderzoek doet hem nu wel tasten dat bij mededeeling van waarheid zoowel de waarheid wordt aanvaard als de